

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ตลอดเวลาจนยากที่การศึกษาในแนวคิดและรูปแบบเดิมจะก้าวให้ทันได้ จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่และต้องผนึกกำลังร่วมกันทุกฝ่ายจึงจะเป็นผลสำเร็จขณะนี้ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาและรากฐานที่สำคัญของปัญหาทั้งปวง คือ เรื่องคุณภาพของคน (สิปปนนท์ เกตุทัต. 2539 : 3 – 24) การพัฒนาคนมีความสำคัญเพราะคนเป็นกลไกขั้นแรกที่จะนำไปสู่การพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ในทุกด้าน การให้การศึกษาและความรู้แก่คนนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะความรู้จะทำให้มีโอกาสเจริญก้าวหน้า แต่ความรู้อย่างเดียวไม่สามารถทำให้คนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ความรู้จะต้องควบคู่คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาให้เป็นคนโดยสมบูรณ์และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข การศึกษาและคุณธรรม จริยธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญและความเสื่อมของสังคม ในการจัดการศึกษาของไทย รัฐได้ตระหนักถึงภารกิจของการศึกษามุ่งสร้างประชากรที่มีคุณภาพ ให้กับประเทศชาติ โดยการพัฒนาทั้งด้านการศึกษาและคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชน (สำเภา นรสิงห์. 2546 : 159-160) การศึกษาจึงเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศชาติการจัดการศึกษาเป็นภารกิจหลักและสำคัญยิ่งที่จะต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง (สุมน อมรวิวัฒน์. 2541 : 605) กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาตามหลักสูตรและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 โดยจะดำเนินการปฏิรูปการศึกษาใน 4 ด้าน คือ การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการการปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูประบบ การเรียนการสอนและการพัฒนาวิชาชีพและบุคลากร จึงได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปงานของกรมสามัญศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าวโดยเน้นที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กองการศึกษาสงเคราะห์. 2544 : 61)

ความจำเป็นเร่งด่วนของประเทศไทยในขณะนี้คือการที่ทุกส่วนของสังคมจะต้องหันมาร่วมมือกันยกระดับและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นให้ได้โดยรวดเร็วและทุกวิธี ซึ่งในอนาคตผู้ปกครองและนักเรียนจะมีข้อมูลใหม่ประกอบการตัดสินใจเลือกสิ่งที่เหมาะสมต่อความต้องการ ไม่จำเป็นว่าสถานศึกษานั้นจะต้องดีที่สุด แต่อาจเป็นสถานศึกษาที่มีวิชาการที่

เหมาะสมกับลูกหลานของตนเองมากที่สุดอันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์กว้างไกลยิ่งขึ้น เห็นแนวทางที่หลากหลายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป คุณภาพของการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออนาคตของชาติ ในยุคข้อมูลข่าวสารประเทศต่าง ๆ จึงได้ทุ่มเทและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่งในการสร้างเสริมพลังอำนาจของชาติ ประเทศไทยก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องเสริมสร้างให้คนไทยมีศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้เทียบเทียมและเท่ากันกับประเทศเพื่อนบ้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544 : 1-4)

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำสำคัญในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย ตลอดจนวิธีดำเนินงานของโรงเรียน เพื่อให้การบริหารงานโรงเรียนบรรลุผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายของรัฐที่กำหนดไว้และต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และบังเกิดประสิทธิผลต่อการศึกษา ซึ่งการบริหารในโรงเรียนจะดำเนินไปได้ด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับบุคลากรหลายฝ่าย โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งต้องดูแลนักเรียนที่เป็นวัยรุ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจ ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถนะเพียงพอ เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัยรุ่น (สำเภา นรสิงห์. 2546 : 159-160)

จังหวัดหนองคายตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เนื้อสุดแดนอีสานเป็นเมืองชายแดนมีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 12 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ดังภาพที่ 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดหนองคาย

ในด้านสังคมจากการที่รัฐบาลได้กำหนดให้การพัฒนาเมืองน่าอยู่ และชนบทน่าอยู่ในวาระแห่งชาติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2542 ประกอบกับจังหวัดหนองคายได้รับการคัดเลือกจากนิตยสาร Modern Maturity ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นเมืองน่าอยู่อันดับ 7 ของโลกโดยมีเกณฑ์ชี้วัดเมืองน่าอยู่ 12 ตัวชี้วัด คือ สภาพอากาศ ค่าครองชีพ วัฒนธรรมที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค การคมนาคม การบริการทางการแพทย์ สภาพแวดล้อม กิจกรรมนันทนาการ ระบบรักษาความปลอดภัย ความมั่นคงทางการเมือง และเทคโนโลยี สภาพอื่น ๆ ของจังหวัดหนองคาย นอกจากนี้เป็นจังหวัดชายแดน ซึ่งถือว่าเป็นประตูออกสู่อินโดจีน (ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐประชาชนเวียดนาม และประเทศกัมพูชา) อีกทั้งมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยคัดเลือกให้เป็นเมือง Long Stay สำหรับการท่องเที่ยวภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองน่าอยู่ ควบคู่การศึกษา วัฒนธรรมล้ำค่า เกษตรอุตสาหกรรม หลากหลาย ขยายเศรษฐกิจการค้าสู่อินโดจีน พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” ทำให้หนองคายกลายเป็นจังหวัดท่องเที่ยวอีกจังหวัดหนึ่งของประเทศ ประกอบกับสถานการณ์ภาคใต้ทั้งจากสถานการณ์ที่ไม่ปลอดภัยและภัยธรรมชาติจากเหตุการณ์เกิดคลื่นยักษ์ (Tsunami) ถล่มเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 นั้น นับว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะสถานศึกษาทำให้นักท่องเที่ยวต่างหลั่งไหลมาเที่ยวหนองคาย ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันมีนโยบายจัดเป็นจังหวัดนำร่อง 1 ใน 5 จังหวัดที่เตรียมประชาชนให้พร้อมที่จะรับนักท่องเที่ยวโดยให้บริการอบรมภาษาอังกฤษแก่ประชาชนทั่วไปหลายหลักสูตรเพื่อการสื่อสาร ดังนั้นการศึกษาในจังหวัดหนองคายนอกจากการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและระดับก่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน มีทั้งจัดโดยภาครัฐและเอกชนแล้วนั้นยังต้องเตรียมคนให้พร้อมในการให้การศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นรากฐานของการศึกษาที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

การศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดหนองคายแบ่งเขตการศึกษาขั้นพื้นฐานออกเป็น 3 เขตพื้นที่การศึกษา มีจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 559 โรงเรียน โดยมีการจัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 รวม 57 โรงเรียน ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีผู้บริหารดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่สำคัญ คือ ต้องเตรียมนักเรียนให้พร้อมต่อการเข้าเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สร้างสรรค์พัฒนาคนให้มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 และ 4 ซึ่งเป็นการศึกษาระดับกลางที่เชื่อมระหว่างการศึกษาและการอุดมศึกษา นับว่าเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง (กรมสามัญศึกษา, 2540 : 68) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปฏิรูปการศึกษาซึ่ง

ผู้บริหารต้องมีบทบาทใหม่ ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ คือ การแสดงบทบาทในฐานะผู้นำ (Leader) ที่ต้องมี “ภาวะผู้นำ” (Leadership) นั่นคือ ต้องกล้าที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต้องรู้จักประยุกต์ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหของค์กร เพื่อให้้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตกลงไว้ร่วมกับสมาชิกในขณะ เดียวกันก็ต้องตระหนักเสมอว่าภาวะผู้นำเป็นเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สังคมที่มีชีวิตหรือกิจกรรมมีชีวิต (Living Enterprise) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของชีวิตบุคคล เป็นการใช้ความสามารถและใช้ภาวะการตอบสนองต่อสังคมและเป็นการแสวงหาสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่จะทำให้้องค์กรเจริญเติบโต (Hollell and Costley. 2000 : Terry. 1995 : Bennis and Nanus. 1985) ซึ่งบทบาทในลักษณะดังกล่าว มีผู้มองว่าภาวะผู้นำก็คือการกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง (Leadership as Doing the Right Things) ผู้บริหารตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้หรือการปฏิรูปการศึกษานั้น ต้องเข้าใจถึงความสำคัญของภาวะผู้นำอย่างลึกซึ้งองค์ประกอบสำคัญของผู้บริหารในฐานะผู้นำ คือกระตุ้นและให้อำนาจแก่บุคลากรในโรงเรียนเพื่อที่จะให้บุคคลเหล่านี้ได้ใช้ความสามารถและความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ในการพัฒนาการเรียนการสอนและงานของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ซึ่งเป็นภาระงานที่ผู้นำควรกระทำเป็นลำดับต้น ๆ (Senge and other. 1994) และการที่ผู้บริหารโรงเรียนต้องแสดงบทบาทในฐานะผู้นำถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากผู้บริหารเป็นแกนหลักสำคัญในการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จทั้งในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและการบริหารโรงเรียนโดยภาพรวม ดังนั้นผู้บริหารจะต้องแสดงบทบาทของผู้นำในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ การประเมินสถานการณ์ปัจจุบัน การคาดการณ์สถานการณ์อนาคตและการให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) เพื่อพัฒนาโรงเรียนเพื่อสมาชิกทุกคนในสังคม บทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำจะช่วยกำหนดสมรรถภาพในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงช่วยให้การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคคลและของกลุ่มผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดหนองคาย และกำลังทำวิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มีความสนใจที่จะศึกษาสมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานของผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดหนองคาย ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นข้อมูลสารสนเทศให้ผู้บริหารการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในระดับสูงใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน กำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาให้เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษานั้นจะส่งผลให้การบริหารงานในสถานศึกษาเกิดประสิทธิผลและอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับและอันดับ สมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงและที่คาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 และ 4 จังหวัดหนองคาย ปีการศึกษา 2548 โดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับสมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงกับที่คาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา
3. เพื่อเปรียบเทียบระดับสมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีระดับการศึกษากับอายุการดำรงตำแหน่งต่างกัน

สมมติฐานการวิจัย

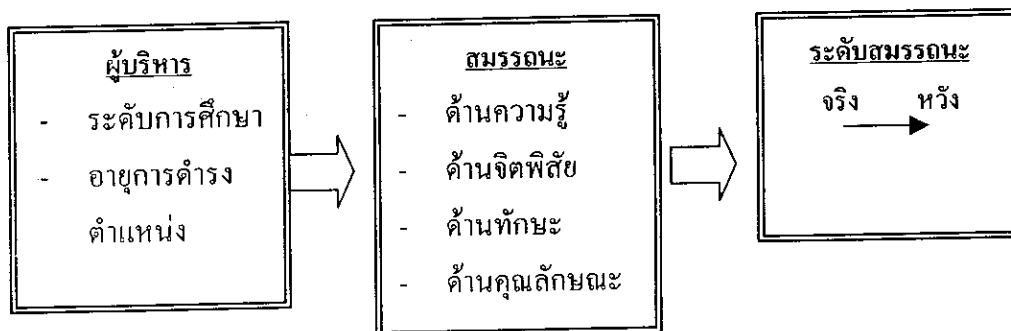
1. สมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงและที่คาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก
2. สมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงกับที่คาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษามีความแตกต่างกัน
3. สมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงของผู้บริหารที่มีระดับการศึกษาและอายุการดำรงตำแหน่งต่างกันมีความแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้
2. ด้านจิตพิสัย
3. ด้านทักษะ
4. ด้านคุณลักษณะ

ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 และ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 เขต 2 และเขต 3 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 57 คน

2. ตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่

2.1.1 ระดับการศึกษา จำแนกเป็น

1) ระดับต่ำกว่าปริญญาโท

2) ระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า

2.1.2 อายุการดำรงตำแหน่ง จำแนกเป็น

1) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

2) ตั้งแต่ค่าเฉลี่ยขึ้นไป

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ สมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นจริงและที่คาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา ใน 4 ด้าน คือ

2.2.1 ด้านความรู้

2.2.2 ด้านจิตพิสัย

2.2.3 ด้านทักษะ

2.2.4 ด้านคุณลักษณะ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 และ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย เขต 1 เขต 2 และ เขต 3 ปีการศึกษา 2548

2. การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาดังแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้น

- 2.1 ช่วงชั้นที่ 1 หมายถึง การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 (ประถมต้น)
- 2.2 ช่วงชั้นที่ 2 หมายถึง การศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 (ประถมปลาย)
- 2.3 ช่วงชั้นที่ 3 หมายถึง การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (มัธยมต้น)
- 2.4 ช่วงชั้นที่ 4 หมายถึง การศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (มัธยมปลาย)

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งหรือทำหน้าที่ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย เขต 1 เขต 2 และ เขต 3 ปีการศึกษา 2548

4. สมรรถนะ หมายถึง คุณสมบัติที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านจิตพิสัย ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ

5. สมรรถนะที่เป็นจริง หมายถึง สมรรถนะที่ผู้บริหารสถานศึกษายอมรับว่าตนเองเป็นดั่งนั้นจริง

6. สมรรถนะที่คาดหวัง หมายถึง สมรรถนะที่ผู้บริหารสถานศึกษาคิดว่าจำเป็นหรือควรจะเป็นหรือที่ต้องการจะให้เป็น

7. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้บริหารจำเป็นเป็น 2 ระดับ

- 7.1 ระดับต่ำกว่าปริญญาโท
- 7.2 ระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า

8. อายุการดำรงตำแหน่ง หมายถึง จำนวนปีที่ได้ดำรงตำแหน่งบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 8.1 อายุการดำรงตำแหน่ง ต่ำ คือ อายุการดำรงตำแหน่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (9.5 ปี)
- 8.2 อายุการดำรงตำแหน่ง สูง คือ อายุการดำรงตำแหน่งสูงกว่าค่าเฉลี่ย 9.5 ปี

ขึ้นไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษา อันจะส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ
2. เป็นแนวทางในจัดโครงการตอบสนองความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา และจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับระดับการศึกษาและอายุของการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารสถานศึกษา
3. ทำให้ทราบตัวบ่งชี้สมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา อันจะเป็นมาตรฐานในการคัดเลือกและแต่งตั้งผู้บริหารให้เหมาะสม
4. เป็นข้อมูลสารสนเทศให้แก่ผู้บริหารระดับสูง หรือ ผู้เกี่ยวข้องสามารถวางแผน กำหนด นโยบาย เพื่อพัฒนาสมรรถนะที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY